

Financieel Crisisplan

Per 6 februari 2024

Inleiding

De doelstelling van Pf TNO is het realiseren van een waardevast pensioen voor zijn deelnemers tegen een acceptabele premie en tegen een acceptabel risico, en rekening houdend met de maatschappelijke impact. Deze langetermijndoelstelling is de belangrijkste doelstelling van het Pensioenfonds. Realisatie van deze doelstelling vereist dat het Pensioenfonds tijdig bij kan sturen.

Daarnaast heeft het bestuur de wettelijke taak om zorg te dragen voor een evenwichtige belangenafweging met betrekking tot (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Beide doelstellingen stellen eisen aan de hoogte van de dekkingsgraad.

Het is enerzijds aan het bestuur om kritische grenzen vast te stellen met betrekking tot de beleidsdekkingsgraad. Dit vindt jaarlijks plaats bij de vaststelling van het Risicokader. Hierbij spelen zowel de financiële positie van het Pensioenfonds en de risicobereidheid van de deelnemers en pensioengerechtigden een rol.

Anderzijds stelt ook de wetgever eisen aan de hoogte van de beleidsdekkingsgraad en de maximale termijn die een pensioenfonds heeft om uit een situatie van dekkingstekort en reservetekort te komen.

In dit crisisplan wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende crisissituaties:

- A. een crisissituatie die voortkomt uit het niet tijdig kunnen herstellen van een dekkingstekort of reservetekort met gebruikmaking van de vastgestelde premie- en toeslaginstrumenten (beschreven in onderdeel A. Herstelplan Dekkingstekort en Reservetekort) en
- B. een acute crisissituatie die voortkomt uit grote negatieve uitslagen op de financiële markten dan wel een daling van de dekkingsgraad beneden het kritisch niveau zoals vastgelegd in het risicokader (beschreven in onderdeel B. Plan voor acute crisissituatie). In dit plan zal expliciet worden aangegeven wanneer het crisisplan van toepassing is.

Bij het nemen van maatregelen speelt het afwegen van belangen een belangrijke rol. In dit crisisplan is een kader opgenomen die wordt gehanteerd bij de belangenafweging.

1 Herstelplan dekkingstekort en reservetekort

1.1 Definitie crisissituatie

Er is sprake van een crisissituatie als het fonds, binnen de wettelijke termijn, met gebruikmaking van de vastgestelde premie- en toeslaginstrumenten, niet over het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) en/of over vereist eigen vermogen (VEV) beschikt. Er is sprake van een reservetekort als de buffer lager is dan het VEV en er is sprake van een dekkingstekort als het buffer lager is dan het MVEV.

1.2 Belangrijke dekkingsgraden

Het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) geeft de minimaal benodigde buffer weer die een pensioenfonds dient aan te houden. Als het fonds niet over deze buffer beschikt, is er sprake van een dekkingstekort. De kritische dekkingsgraad voor de MVEV is ca. 104,1% van de verplichtingen. Pf. TNO heeft dan te weinig vermogen om de pensioenen 'in de toekomst' uit te kunnen betalen. Indien de beleidsdekkingsgraad gedurende 5 opeenvolgende jaren onafgebroken lager is dan het MVEV, moet het pensioenfonds met maatregelen komen om het vereist eigen vermogen aan te vullen. De meetpunten voor de MVEV-grens zijn per einde van een jaar.

Concreet betekent dit het volgende:

- Als per einde van een jaar de beleidsdekkingsgraad onder de MVEV-grens komt, dan verkeert het fonds in 'dekkingstekort'. Indien vervolgens vijf achtereenvolgende jaren (is zes meetmomenten) de beleidsdekkingsgraad onafgebroken onder de MVEV-grens blijft (gemeten per einde van elk jaar), dan moeten er binnen zes maanden zodanige maatregelen genomen worden dat de actuele dekkingsgraad weer minimaal op het niveau van de MVEV-grens komt.
- Indien de beleidsdekkingsgraad op enig moment per einde jaar weer boven de MVEV-grens komt, dan is het fonds uit 'dekkingstekort' en vervalt de vijfjaarsperiode.

Naast het minimaal vereist eigen vermogen dient het fonds ook over voldoende buffers te beschikken om toekomstige schokken op te kunnen vangen. Het fonds verkeert in 'reservetekort' als hij niet over het vereist eigen vermogen (VEV) beschikt. Het vereist eigen vermogen is het vermogen dat nodig is om ervoor te zorgen dat met een betrouwbaarheid van 97,5% de dekkingsgraad niet onder de 100% terecht komt over een periode van een jaar. De hoogte van het VEV verschilt per pensioenfonds en hangt af van de financiële risico's van een pensioenfonds. Hoe groter de financiële risico's zijn die een pensioenfonds neemt, hoe hoger de vereiste buffer moet zijn. De inrichting van de beleggingsportefeuille heeft hier grote invloed op. Hoe meer er bijvoorbeeld in aandelen (een risicovolle beleggingscategorie) wordt belegd, hoe hoger de buffer en daarmee de vereiste dekkingsgraad moet zijn.

De kritische dekkingsgraad voor de VEV-grens is de dekkingsgraad waaronder het fonds niet meer kan aantonen om binnen de herstelperiode van maximaal 10 jaar te kunnen herstellen naar de grens van het vereist eigen vermogen. Indien uit de berekening blijkt dat de beleidsdekkingsgraad lager is dan de kritische VEV-dekkingsgraad, kan het fonds dit herstel niet aantonen en dient het maatregelen te nemen.

De kritische VEV-dekkingsgraad is geen vaste grens omdat deze afhankelijk is van de actuele scenario'set die gehanteerd moet worden bij de berekeningen van het herstelplan. Eind Q3 2023 lag de kritische grens voor de dekkingsgraad op ca. 100%.

Concreet betekent dit het volgende:

- Als per einde van een kwartaal de beleidsdekkingsgraad onder de VEV-grens komt, dan verkeert het fonds in 'reservetekort'. Het fonds meldt dit binnen drie maanden aan De Nederlandsche Bank (DNB) en stelt jaarlijks een herstelplan op waaruit moet blijken dat het fonds binnen een termijn van 10 jaar de VEV-grens weer kan behalen. In dit herstelplan wordt gebruik gemaakt van een standaard set met economische scenario's waar de benodigde stijging van de dekkingsgraad uit moet blijken.
- Indien uit het herstelplan blijkt dat herstel binnen 10 jaar niet mogelijk is, dan moeten er maatregelen worden getroffen die ertoe leiden dat de actuele dekkingsgraad weer op het niveau van de VEV-grens komt.

1.3 Aanvullende bepalingen tot aan de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel

In de voorgaande paragraaf zijn de kritische grenzen beschreven volgend uit de huidige pensioenwet (FTK). Tot aan de overgang naar de nieuwe regeling (vooralsnog per 1-7-2026) gelden er aanvullende bepalingen:

- Op het moment van overgang naar het nieuwe FTK dient de (actuele) dekkingsgraad minimaal 95% te zijn.

Tot de overgang kan het fonds gebruik maken van het transitie-FTK. Er gelden dan afwijkende kortings- en indexatieregels. Er hoeft minder snel gekort te worden indien uit de haalbaarheidstoets blijkt dat herstel naar het VEV-niveau in 10 jaar niet haalbaar is onder het huidige FTK en er mag ruimer geïndexeerd worden indien er onder het huidige FTK geen volledige toeslag verleend kan worden.

Om gebruik te maken van het transitie-FTK, dient jaarlijks een overbruggingsplan ingediend te worden bij DNB¹. Uit dit plan volgt een minimale dekkingsgraad van waaruit de 95%-grens bereikt kan worden op in invaardatum. Indien de hierbij passende 'minimale dekkingsgraad' niet behaald wordt, dienen de pensioenaanspraken en -uitkeringsrechten zodanig te worden verlaagd dat deze minimale dekkingsgraad alsnog wordt bereikt. Deze verlaging mag niet over meerdere jaren worden gespreid en de verlaging dient plaats te vinden in het jaar van het overbruggingsplan.

Indien uit nieuwe overbruggingsplannen een jaar later opnieuw blijkt dat de dan geldende minimale dekkingsgraad niet wordt bereikt, moeten de pensioenaanspraken en -uitkeringsrechten (verder) worden verlaagd. Deze verlaging mag evenredig over de resterende jaren tot aan de overgang worden gespreid. De eerste verlaging dient plaats te vinden in het jaar waarin het overbruggingsplan is opgesteld.

¹ Om gebruik te maken van een ruimere indexatie in 2025 (op basis van de CPI-afgeleid in oktober 2024), dient het fonds vóór 1-7-2024 een overbruggingsplan in te dienen.

1.4 Ter beschikking staande maatregelen

De maatregelen die ter beschikking staan om de actuele dekkingsgraad weer op met MVEV- of VEV-niveau te brengen zijn:

1. Bijstorting door werkgevers. Er is in de uitvoeringsovereenkomst geen extra bijstorting door de werkgever voorzien.
2. Beperken of niet toekennen van toeslagen. Er wordt enkel een toeslag toegekend indien de toeslag voldoet aan het wettelijke vereiste van toekomstbestendigheid als bedoeld in het Besluit FTK. Fondsen die besluiten om in te varen, kunnen de pensioenen verhogen volgens de regels van het transitie-FTK. Dit betekent dat er eerder volledig kan worden geïndexeerd.
3. Verhogen van de premie en/of verlagen van de opbouw. Het huidige pensioenreglement kent een minimumgrens voor de premiedekkingsgraad. Deze voorziet erin dat er een opslag op de premie toegepast wordt indien de premiedekkingsgraad per eind september van het voorgaande jaar lager is dan 100%. De sociale partners bepalen of deze opslag leidt tot een hogere totale premie c.q. een lagere pensioenopbouw.
4. Verlagen van pensioenaanspraken en -uitkeringsrechten. Deze ultieme remedie is voorzien in art. 18.1.c. van het pensioenreglement. In dit artikel is vastgelegd dat verworven pensioenaanspraken en ingegane pensioenuitkeringen kunnen worden verlaagd indien de financiële toestand van het fonds daartoe aanleiding geeft. Hiervan is sprake indien het fonds te lang in een situatie van dekkingstekort verkeert of wanneer het fonds niet in staat is om een reservetekort binnen een termijn van 10 jaar op te heffen.

Een pensioenfonds kan in de jaren voor de invoering van de nieuwe pensioenregeling gebruik maken van een zogenaamd transitie-FTK. Pensioenen moeten bij het transitie-FTK verlaagd worden als uit het overbruggingsplan blijkt dat de actuele dekkingsgraad niet voldoende is om de richtdekkingsgraad te bereiken. De richtdekkingsgraad is de dekkingsgraad waarvoor geldt dat bij invaren alle deelnemers minimaal dezelfde pensioenaanspraak behouden.

Het verlagen van de pensioenaanspraken is niet van toepassing op de spaarkapitalen van de premieregelingen (TOP-, Extra- en Netto-pensioen) en de uitkeringsrechten van het reeds ingegane TOP-pensioen.

1.5 Inzetbaarheid maatregelen

De maatregelen 1, 2 en 4 zijn direct inzetbaar en er worden ook geen belemmeringen voorzien om alle genoemde maatregelen, inclusief de verlagingsmaatregel, in te zetten. De derde maatregel – het verhogen van de premie of het verlagen van de pensioenopbouw – wordt ingezet indien niet wordt voldaan aan de minimumwaarden van de premiedekkingsgraad. De volgorde van besluitvorming over de ter beschikking staande maatregelen ligt vast in de ABTN van het fonds.

1.6 Effect van de maatregelen

Het effect van de maatregelen die ter beschikking staan, is als volgt:

- Beperken of niet toekennen van toeslagen. Toeslagen kunnen enkel worden toegekend indien de toeslag voldoet aan het wettelijke vereiste van toekomstbestendigheid als bedoeld in het Besluit FTK. Het niet toekennen van een toeslag werkt vrijwel één op één door in de dekkingsgraad. Bijvoorbeeld: het niet toekennen van 1% toeslag zorgt na een jaar voor een

verbetering van de beleidsdekkingsgraad met circa 1% ten opzichte van het volledig toekennen van de toeslag.

- Verhogen van de premie. Het effect kan in diverse eenheden worden uitgedrukt (op basis van de situatie per eind 2022, cijfers zijn indicatief en zijn sterk afhankelijk van de rente):
 - Effect op de dekkingsgraad: Een verhoging van de premie met 1%-punt heeft tot gevolg dat de dekkingsgraad jaarlijks met ca 0,12%-punt stijgt (omgekeerd; de premie moet met ca. 8%-punt worden verhoogd om de dekkingsgraad in één jaar met 1%-punt te laten stijgen).
 - Effect op de premiedekkingsgraad: Deze relatie is vrijwel één-op-één; een verhoging van de premie met 10%, betekent ca. 10% hogere premiedekkingsgraad.
- Verlaging van de opbouw. Het effect kan in diverse eenheden worden uitgedrukt:
 - Een verlaging van de opbouw werkt direct door in de hoogte van de pensioenopbouw in het betreffende jaar.
 - Effect op de dekkingsgraad: Een verlaging van de opbouw (bij een gelijkblijvende absolute premie) betekent dat er relatief meer premie binnenkomt. 0,25%-punt minder opbouw (van 1,75% naar 1,50%) betekent dat er ruim € 11 mln. meer premie wordt betaald. Dit heeft een effect op de dekkingsgraad van ca. 0,2%-punt in één jaar.
- Effect op de premiedekkingsgraad. Het effect van een verlaging van de pensioenopbouw is vergelijkbaar met het effect van een premieverhoging. Om de premiedekkingsgraad bijvoorbeeld van 90% naar 100% te laten stijgen moet de pensioenopbouw ca. 0,2%-punt dalen (van 1,75% naar 1,55%), hierdoor komt er ca. 11% meer premie binnen. Dit komt overeen met ca. € 8 mln. extra premie. Hiermee stijgt de dekkingsgraad met ca. 0,3%-punt.
- Verlaging van pensioenaanspraken en -rechten. Door het verlagen van de opgebouwde pensioenaanspraken en -uitkeringsrechten dalen de pensioenverplichtingen en stijgt de actuele dekkingsgraad. Het effect van verlagen werkt ook hier vrijwel één op één door in de dekkingsgraad.
- Verlaging van de pensioenaanspraken en -uitkeringsrechten is verreweg de meest krachtige maatregel die het fonds ter beschikking heeft.

1.7 Belangenafweging

Bij het inzetten van maatregelen tijdens een crisissituatie worden de gevolgen voor de bij het fonds betrokken (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers beoordeeld.

Tabel 1 geeft een globaal overzicht van de effecten van de maatregelen voor de betrokken stakeholders.

Bij het inzetten van maatregelen beoordeelt het bestuur de mate waarin de pensioenproducten (ouderdomspensioen, nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen) de stakeholders raken.

Hierbij wordt gekeken naar:

- Effectiviteit. De maatregel dient een substantieel effect te hebben, bijvoorbeeld op het herstel van de dekkingsgraad.
- Proportionaliteit. De herstelkracht van de verschillende maatregelen moet opwegen tegen de impact hiervan op de verschillende doelgroepen.
- Solidariteit. De bijdragen van de diverse doelgroepen op grond van de maatregelen moeten onderling in evenwicht zijn. Een evenwichtige verdeling van lasten betekent o.a. dat een

maatregel niet alleen op zichzelf wordt beoordeeld maar ook in samenhang met andere (eerder) genomen maatregelen.

- Continuïteit. De maatregelen dienen gerechtvaardigd te zijn tegen de achtergrond van het nieuwe pensioencontract.
- Uitlegbaarheid & uitvoerbaarheid. De maatregelen moeten goed communiceerbaar zijn en in te passen zijn in de systemen van de pensioenuitvoerder (AZL).

Tabel 1. Potentieel effect van de maatregelen

Maatregel	Actieven		Gewezen deelnemers	Pensioen-gerechtigden	Werkgevers
	jong	oud			
1. Niet (volledig) indexeren	(-)	(--)	(---)	---	(-)
2. Verlagen van aanspraken	(-)	(---)	(----)	----	(-)
2a. Spreiden van een verlaging	(-)	(-)	0	+	0
3. Verhogen premie	----	----	(+)	(+)	----
4. Verlagen opbouw	(----)	(----)	(+)	(+)	-

Bovenstaande symbolen hebben de volgende betekenis:

- ‘-’ betekent negatief effect dat direct wordt gevoeld. ‘(-)’ betekent negatief effect dat op termijn wordt gevoeld. ‘+’ betekent positief effect.
- Hoe meer minnen of plussen hoe sterker het effect (maximaal vier). Het betreft een globale inschatting.
- De effecten hebben uitsluitend betrekking op het effect op het TNO-pensioen. Voor veel deelnemers geldt dat zij ook elders een pensioen kunnen hebben opgebouwd of kunnen gaan opbouwen. Daarnaast geldt dat er ook een AOW wordt uitgekeerd, die doorgaans wordt geïndexeerd, waardoor het effect op het uiteindelijke te ontvangen pensioen minder groot kan zijn (afhankelijk van de verhouding tussen AOW en pensioen).

Toelichting bij Tabel 1.

Ad. 1: Niet (volledig) indexeren

Het niet of het niet-volledig indexeren betekent dat de koopkracht van de pensioengerechtigden direct wordt beperkt. De opgebouwde pensioenaanspraken van de actieven worden weliswaar met hetzelfde percentage niet (volledig) geïndexeerd, maar het effect op de koopkracht treedt pas op, op het moment dat het pensioen wordt uitgekeerd. Ook geldt dat hoe jonger de actieve deelnemer, hoe groter het herstelvermogen is (door nieuwe pensioenopbouw wordt het percentage gemiste indexatie elk jaar kleiner). De werkgever heeft geen direct negatief financieel effect van het niet indexeren. Er treedt echter op termijn een mogelijk nadelig effect op omdat het pensioen als ‘arbeidsvoorwaarde’ slechter wordt dan bij concurrenten op de arbeidsmarkt.

Ad 2: Verlagen van pensioenaanspraken -uitkeringsrechten

Verlagen van de pensioenaanspraken en -uitkeringsrechten heeft financieel hetzelfde effect als niet (volledig) indexeren. Echter, het psychologisch effect (‘loss aversion’) van verlagen is veel groter dan het niet (volledig) indexeren.

Ad 2a: Spreiden van een verlaging

Het spreiden is positief voor pensioengerechtigden omdat er dan een geleidelijke gewenning aan een lager pensioen optreedt. Bovendien kan het spreiden tijdens de transitie-FTK ertoe leiden dat de pensioenen minder verlaagd hoeven te worden als een jaar later uit het overbruggingsplan blijkt dat de minimale grens van 95% haalbaar is.

Voor de werkgevers en de gewezen deelnemers heeft het spreiden een beperkt negatief effect omdat tijdens de spreidingsperiode er meer pensioen wordt uitgekeerd waardoor het fonds minder snel herstelt. Het spreiden van een verlaging voegt complexiteit toe aan pensioenadministratie. Bovendien is spreiden over een periode langer dan de periode tot de overgang naar het nieuwe pensioencontract niet toegestaan binnen het transitie-FTK.

Ad 3: Verhogen van de premie

Verhogen van de premie wordt direct gevoeld door de actieve deelnemers en de werkgever. Door de hogere premiedekkingsgraad wordt een kleiner deel van de opbouw uit vermogen gefinancierd.

In vergelijking met andere instrumenten draagt premie relatief weinig bij aan het herstelvermogen van het fonds.

Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden hebben op termijn een beperkt voordeel bij een hogere premie omdat de hogere premiedekkingsgraad de kans op verlagen van het pensioen iets verlaagt en de kans op toeslagverlening iets verhoogt.

Ad 4: Verlagen van de opbouw

Verlagen van de opbouw heeft geen direct gevolg voor de actieven omdat deze maatregel de koopkracht niet direct beïnvloedt. Op termijn leidt een verlaging echter tot een (aanzienlijk) lagere pensioenaanspraak. Voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden leidt een verlaging van de opbouw op termijn tot een iets hoger pensioen of een beperkte omvang van een mogelijke verlaging van het pensioen. Voor de werkgever is het verlagen van de opbouw nadelig omdat daarmee de arbeidsvoorwaarden minder aantrekkelijk worden t.o.v. concurrenten op de arbeidsmarkt.

1.8 Communicatie

- Bij een lage dekingsgraad wijst het fonds regelmatig op de mogelijkheid van een crisissituatie c.q. verlaging van de pensioenaanspraken en -uitkeringsrechten. Tenminste eenmaal per jaar communiceert het fonds over de inhoud van het vastgestelde crisisplan en hoe een eventuele korting naar verwachting doorgevoerd gaat worden, door het crisisplan op de website te plaatsen.
- Hieronder volgt schematisch met wie er wordt gecommuniceerd over het voornemen tot korten en een definitief besluit tot korten.

Besluit bestuur: Voornemen tot korten:				
Aan wie medelen	Boodschap	Wanneer (chronologisch)	Actiehouder	‘Wettelijke’ basis
DNB	Informereren over het voorgenomen besluit tot verlagen van pensioen	Bij indienen (jaarlijks) herstelplan	Dagelijks Bestuur	Beleid DNB
Werkgever/ sociale partners (en overige aangesloten werkgevers)	Volgens regels uitvoeringsovereenkomst informeren over voornemen tot korting	Zodra het besluit genomen is	Dagelijks Bestuur	Pensioenwet: art. 25 lid 1g Uitvoeringsovereenkomst
Deelnemers, gewezen deelnemers, gewezen partners en pensioengerechtigden	Schriftelijk informeren over het voornemen tot korting van pensioen	Zodra het besluit genomen is	Dagelijks Bestuur	Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (AFM): A11
Verantwoordingsorgaan (VO)	In de gelegenheid stellen een oordeel te geven over het voornemen tot korting	Zodra het besluit genomen is	Dagelijks Bestuur	Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (AFM): B8
Intern toezichtorgaan (Raad van Toezicht)	In de gelegenheid stellen een oordeel te geven over procedures, processen en risico's in verband met korten van pensioenen	Zodra het besluit genomen is	Dagelijks Bestuur	Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (AFM): C3
Alle belanghebbenden	In bestuursverslag opnemen het voornemen tot korten van de pensioenen	In jaar nadat het voornemen genomen is.	Dagelijks Bestuur	Conform regels van de Raad voor de Jaarverslaglegging

Definitief besluit bestuur korten van pensioenen:				
Aan wie meedelen	Boodschap	Wanneer (Chronologisch)	Actie- houder	‘Wettelijke’ basis
Deelnemers, gewezen deelnemers, gewezen partners	Schriftelijk informeren over het besluit tot korten, zo concreet mogelijk in het kader van evenwichtige belangenafweging (kortingsbrief)	Minimaal 1 maand voordat de verlaging wordt gerealiseerd	Dagelijks Bestuur	Pensioenwet: art. 134 lid 2 en 3 Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (AFM): A11
Pensioengerechtigden	Schriftelijk informeren over het besluit tot korten, zo concreet mogelijk in het kader van evenwichtige belangenafweging (kortingsbrief)	Minimaal 3 maanden voordat de verlaging wordt gerealiseerd	Dagelijks Bestuur	Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (AFM): A11
Werkgever/ sociale partners (en alle overige aangesloten werkgevers)	Schriftelijk informeren over het besluit tot korten	Minimaal 1 maand voordat de verlaging wordt gerealiseerd	Dagelijks Bestuur	Pensioenwet: art. 134 lid 2 en 3
DNB	Schriftelijk informeren over het besluit tot korten, zo concreet mogelijk in het kader van evenwichtige belangenafweging (kortingsbrief)	Minimaal 1 maand voordat de verlaging wordt gerealiseerd	Dagelijks Bestuur	Pensioenwet: art. 134 lid 2
Deelnemers, gewezen deelnemers, gewezen partners en pensioengerechtigden	Informeren over korting op verzoek	Nadat een verzoek is gedaan	AZL	Pensioenwet: art. 46 lid 1
Deelnemers, gewezen deelnemers, gewezen partners en pensioengerechtigden	Meedelen dat korting is toegepast	In UPO dat wordt verstrekt in jaar na besluit tot korting	Dagelijks Bestuur	Pensioenwet: art 38, 40, 42 en 44
Verantwoordingsorgaan (VO)	In de gelegenheid stellen een oordeel te geven over de toegepaste korting	Zodra het besluit genomen is	Dagelijks Bestuur	Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (AFM): B8
Intern toezichtsorgaan (Raad van Toezicht)	In de gelegenheid stellen een oordeel te geven over procedures, processen en risico's in verband met korten van pensioenen	Zodra het besluit genomen is	Dagelijks Bestuur	Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (AFM): C3
Alle belanghebbenden	In bestuursverslag over het jaar dat besluit tot korten is genomen	In jaar na het jaar dat het besluit tot korten is genomen	Dagelijks Bestuur	Conform regels van de Raad voor de Jaarverslaglegging

De kortingsinformatie bevat de volgende punten:

- de hoogte van de toe te passen korting en de gevolgen daarvan;
- de afweging van de belangen van de belanghebbenden: de AFM vindt het daarbij van belang dat de informatie over de belangenafweging tussen de verschillende groepen deelnemers verder gaat dan de weergave van de verschillende kortingspercentages per deelnemersgroep;
- de samenhang van de genomen en nog te nemen herstelmaatregelen en de daaruit voortvloeiende gevolgen voor de verschillende groepen deelnemers;
- informatie of de korting naar verwachting voldoende is om de dekkingsgraad op het gewenste niveau te krijgen;
- informatie over de onherroepelijkheid van de korting. Aangeven dat er geen uitspraak gedaan kan worden of korting in toekomst ongedaan gemaakt kan worden.

De korting zal ook gecommuniceerd worden via de startbrief, stopbrief en pensioen-uitkeringsbrief.

1.9 Besluitvorming

- Om verrassingen uit te sluiten, wordt de actuele dekkingsgraad maandelijks gemonitord door het bestuursbureau. Het bestuur ontvangt maandelijks de stand van de actuele, de reële en de beleidsdekkingsgraad.
- Het signaleren van de crisissituatie gebeurt in de reguliere rapportage van het herstelplan op gegeven peildata over de actuele stand van zaken.
- Het Jaarplan en de Jaaragenda van het fonds voorzien in vaste agendering van de reguliere rapportage van het herstelplan en daarmee een eventuele crisissituatie op de bestuursvergadering.
- Het bureau en de commissies (ARC, CPB en BAC) bereiden het te nemen bestuursbesluit voor.

1.10 Jaarlijkse toetsing

Het Jaarplan van het fonds voorziet in de jaarlijkse vaststelling van de ABTN met daarin de risicohouding en de normportefeuille van het fonds. Aansluitend vindt toetsing, eventuele bijstelling en definitieve besluitvorming over het crisisplan plaats, waarna deze onderdeel uitmaakt van de geactualiseerde ABTN.

2 Plan voor acute crisissituaties

2.1 Kenmerken van een acute crisissituatie

Er is sprake van een acute crisissituatie wanneer de ontwikkelingen op de financiële markten een grote daling van de actuele dekkingsgraad onder toepassing van de door DNB vastgestelde rentetermijnstructuur veroorzaken. Deze situatie doet zich voor indien:

- I. De actuele dekkingsgraad daalt tot onder de 107% (dit is vooralsnog de gewenste minimale invaardekkingsgraad. Bovendien is in dat geval de kans dat de actuele dekkingsgraad binnen een termijn van een jaar daalt tot onder de kritische dekkingsgraad van ca. 100% substantieel; conform het Risicokader is dit een situatie die vermeden dient te worden omdat in dat geval een tijdig herstel naar het VEV-niveau niet meer mogelijk is onder het huidige FTK;
- II. De actuele dekkingsgraad binnen een termijn van maximaal vier weken daalt met meer dan 5 procentpunten en deze daling niet wordt veroorzaakt door voorziene stijgingen van de verplichtingen (een daling met 5 procentpunten komt thans overeen met een 2-sigma-gebeurtenis).

Indien één van bovengenoemde situaties zich voordoet, dan kan snel ingrijpen wenselijk zijn en treedt dit deel van het financieel crisisplan in werking. Dit plan wordt hieronder nader uitgewerkt.

2.2 Crisisteam en vaststellen van noodzaak tot inzet van noodprocedure

In geval van een financiële crisissituatie, ligt de eerste actie bij het crisisteam. Het crisisteam bestaat uit zes leden, zijnde de voorzitter van de Beleggingsadviescommissie (BAC), de voorzitter van de Audit, Risk & Compliance Committee (ARC), de voorzitter van het bestuur, de directeur, de CIO en de riskmanager. Voor de meeste leden van het crisisteam wordt een plaatsvervanger benoemd voor het geval het betreffende lid van het crisisteam niet beschikbaar is. Besluitvorming binnen het crisisteam geschiedt door de bestuursleden in het crisisteam op basis van unanimititeit. Indien unanieme besluitvorming niet mogelijk is, dan beslist het voltallig bestuur.

2.3 Bepalen van de vervolgactie bij een financiële crisissituatie

Het crisisteam is gemandateerd om in geval van een aldus benoemde crisissituatie de vervolgacties te bepalen. Bij het bepalen van de vervolgacties zal strategisch adviseur BlackRock als adviseur van het crisisteam optreden. Elementen die het crisisteam bij de te nemen vervolgacties dient mee te wegen zijn:

- de alternatieve beleidsacties die door het Pensioenfonds genomen kunnen worden;
- de uitvoerbaarheid van de alternatieve beleidsacties;
- de verwachte impact van deze acties op het risico;
- de verwachte kosten van een beleidsactie, inclusief het eventueel terugdraaien van deze actie;
- uitlegbaarheid van de te ondernemen acties aan de deelnemers, pensioengerechtigden, gewezen deelnemers en de toezichthouder.

Wat betreft dit laatste punt, geldt dat het crisisteam zich altijd moet afvragen hoe mogelijke acties zich verhouden tot de (realisatie van de) langetermijndoelstellingen van het Pensioenfonds.

Het bestuur mandateert het crisisteam om de uitvoerders te instrueren eventuele vervolgacties uit te voeren. De termijn waarvoor de maatregelen gelden, wordt expliciet benoemd c.q. begrensd. Bij het uitvoeren van de acties zal primair gekeken worden op welke wijze het risico zo effectief en efficiënt mogelijk kan worden gemitigeerd. Het speciale mandaat van het crisisteam eindigt zeven dagen voor oproeping – conform art. 10 van de statuten – voor een (speciale) bestuursvergadering. In die bijeenkomst beslist het bestuur over het vervolg op de crisissituatie.

2.4 Beperkingen aan de vervolgactie

De vervolgactie dient in ieder geval aan de volgende criteria te voldoen:

- Indien een crisissituatie is vastgesteld, is de voorwaarde voor de daarop te ondernemen acties dat deze moeten leiden tot het mitigeren van het risico;
- De te treffen maatregelen kunnen ertoe leiden dat andere, nieuwe risico's worden geïntroduceerd. Deze nieuwe risico's mogen de bestaande risico's echter niet overtreffen. Als leidraad dienen de langetermijndoelstellingen van het Pensioenfonds.

Bij afwijking van deze criteria dient het crisisteam alsnog vooraf toestemming van het bestuur te verkrijgen

2.5 Processtappen

Vaststellen mogelijke crisissituatie

1. Het bestuursbureau, de voorzitter van de BAC, de voorzitter van de ARC, de adviseur beleggingen (BlackRock) of een lid van het bestuur neemt een (markt)situatie waar die mogelijk als financiële crisissituatie geïnclassificeerd kan worden. Deze situatie wordt gemeld bij de UB.
2. De UB stuurt per e-mail een analyse van de mogelijke financiële crisissituatie aan het crisisteam.

Instellen noodprocedure, definiëren acties

3. Het crisisteam informeert het bestuur zo snel mogelijk over het feit dat er sprake is van een financiële crisissituatie en over de inzet van het financieel crisisplan.
4. Het crisisteam consulteert BlackRock en komt met een actieplan dat voldoet aan de vereisten genoemd onder punt 2.4 (Beperkingen aan de vervolgactie). Het crisisteam zorgt voor vastlegging van het actieplan. Hierbij dienen duidelijk de overwegingen en motiveringen te worden geëxpliciteerd.
5. Het crisisteam instrueert de UB tot uitvoering van het actieplan.

Uitvoeren acties

6. De UB voert de vervolgactie(s) zo spoedig mogelijk uit.
7. De UB informeert het crisisteam, de directie, het bestuur, de ARC en de BAC inzake de uitgevoerde vervolgacties, de gevolgen hiervan op het risico en de portefeuille-samenstelling en de kosten.

8. Het crisisteam legt zo spoedig mogelijk verantwoording af aan het bestuur inzake de besluitvorming (crisissituatie, inzet noodprocedure en vervolgacties) en de impact van de vervolgacties op hoofdlijnen. De complete verantwoording wordt geagendeerd voor de eerstvolgende vergadering van het bestuur, de ARC en de BAC. Binnen een maand na vaststelling van een crisissituatie zal een bestuursvergadering worden uitgeschreven.
9. Het bestuur stelt vast of de besluitvorming conform de richtlijnen van dit document heeft plaatsgevonden en of de vervolgacties aan de voorwaarden hebben voldaan.
10. Het crisisteam legt de procesgang tijdens de crisissituatie vast.

Het bestuur heeft de vrijheid om in voorkomende gevallen, afhankelijk van de specifieke omstandigheden, af te wijken van het bepaalde in dit crisisplan als de specifieke omstandigheden daartoe aanleiding geven

Beëindiging financiële crisissituatie

11. Het bestuur besluit – na advies van het financieel crisisteam – wanneer de financiële crisissituatie beëindigd is.
12. Uitvoeren evaluatie na beëindiging.

2.6 Crisisteam

Tabel 2. Crisisteam

Functie	Naam
Voorzitter bestuur	Nancy Westerlaken
Voorzitter BAC	Bob Puijn
Voorzitter ARC	Rien Paulus
Directeur bestuursbureau	Suzanne van Kooten
Risicomanager	Hans Veltman
CIO	Hans de Ruiters

De voorzitter van het bestuur is tevens voorzitter van het crisisteam. Het crisisteam wordt geadviseerd door BlackRock. Bij belet van een of meerdere leden van het crisisteam zijn de volgende personen aangesteld als back-up:

Tabel 3. Backup crisisteam

Functie	Naam
Back-up Voorzitter	Rien Paulus (plaatsvervangend voorzitter)
Back-up BAC	Hans Boumans (lid BAC)
Back-up ARC	Martin de Jong (lid ARC)
Back-up Directeur	(geen back-up)
Back-up Risicomanager	Marleen Huisman (controler)
Back-up CIO	Wim van Dijk (senior vermogensbeheerder)